

mgr inż. Małgorzata Borkowska
mgr inż. Michał Kruszyński

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
Instytut Nauk Ekonomicznych i Społecznych

Doradztwo rolnicze i samorząd rolniczy województwa łódzkiego w opinii producentów rolnych

WSTĘP

Najważniejszą działalnością gospodarczą realizowaną na obszarach wiejskich Polski jest rolnictwo mimo, że jego udział w strukturze Produktu Krajowego Brutto (PKB) systematycznie spada.

Przemiany ustrojowo-gospodarcze początku lat 90. XX w. oraz akcesja Polski do Unii Europejskiej sprawiły, że polska wieś zmienia swe oblicze. Dostęp do funduszy przedakcesyjnych oraz środków jakie Polska otrzymuje obecnie w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) sprawił, że tereny wiejskie zostały wyposażone w nowoczesne elementy infrastruktury technicznej, a park maszynowy w gospodarstwach rolnych staje się coraz bardziej nowoczesny.

Obecnie zmienia się pojmowanie wsi rozumianej niegdyś jako „miejsce produkcji żywności, gdzie warsztat pracy jest zintegrowany z gospodarstwem domowym, a rezultaty działalności w większym stopniu uzależnione są od sił przyrody” [Szczepański, 1983]. Przeobrażenia te zmierzają w kierunku dostrzegania pozarolniczych funkcji wsi, wśród których istotne znaczenie ma turystyka, usługi oraz pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego tych obszarów. Rozwój obszarów wiejskich wspomagany przez finansowe mechanizmy WPR możliwy jest dzięki obecności podmiotów doradczych funkcjonujących na obszarach wiejskich, które wspomagają rolników w procesie absorpcji środków z Unii Europejskiej.

PROPEDEUTYKA IZB ROLNICZYCH I OŚRODKÓW DORADZTWA ROLNICZEGO

Istotną rolę w rozwoju i modernizacji wsi w woj. łódzkim pełni Izba Rolnicza oraz Rejonowe Zespoły Doradców Łódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Bratoszewicach.

Pierwszą Izbą Rolniczą utworzoną na ziemiach polskich była powstała z inicjatywy Niemców – Wielkopolska Izba Rolnicza, której początki funkcjonowania datuje się na rok 1895. Swoj byt opierała ona o ustawę pruską dotyczącą funkcjonowania Izb Rolniczych datowaną na dzień 30.06.1894 r. Izby Rolnicze, to organizacje, które działały także w okresie międzywojennym, a ich zadaniem było organizowanie doradztwa i prowadzenie szkół rolniczych. W sposób prawny ich funkcjonowanie zostało usankcjonowane Rozporządzeniem Prezydenta RP z dnia 22.02.1928 r., o izbach rolniczych. Do głównych zadań Izb Rolniczych w ówczesnym okresie należało:

- reprezentowanie rolników oraz ochrona ich interesów,
- wspieranie zadań w zakresie wszechstronnego rozwoju rolnictwa,
- wykonywanie zadań wynikających z zapisów ustawowych oraz rozporządzeń,
- propagowanie prowadzenia rachunkowości,
- działalność na rzecz rozwoju oświaty rolniczej [Stankiewicz, 1994].

Obecnie Izby Rolnicze po odtworzeniu ich na mocy ustawy z dn. 14 grudnia 1995 r. o izbach rolniczych (tekst jednolity DzU z 2002 r. nr 101 poz. 927 zm. DzU z 2002 r. nr 113 poz. 984 art. 66, zm. DzU z 2002 r. nr 153 poz. 1271 art. 38, zm. DzU z 2006 r. nr 200 poz. 1472 art. 3), pełnią rolę samorządu, który „... działa na rzecz przewyższania problemów rolnictwa i wsi, zatem zakres ich działania jest bardzo szeroki” [T. Nietupski, G. Nietupski, 2006].

Terenem działania obecnie funkcjonujących Izb Rolniczych są obszary poszczególnych województw, co oznacza, że na terytorium Polski funkcjonuje 16 wojewódzkich Izb Rolniczych, których członkami z mocy prawa są:

- 1) osoby fizyczne i prawne, będące podatnikami podatku rolnego w rozumieniu przepisów o podatku rolnym,
- 2) osoby fizyczne i prawne, będące podatnikami podatku dochodowego z działów specjalnych produkcji rolnej w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych i podatku dochodowym od osób prawnych,
- 3) członkowie rolniczych spółdzielni produkcyjnych posiadający w tych spółdzielniach wkłady gruntowe [ustawa z dn. 14 grudnia 1995 r. o izbach rolniczych].

Istotną z rolniczego punktu widzenia instytucją wspomagającą procesy modernizacyjne polskiej wsi są oprócz Izb Rolniczych także ośrodki doradztwa rolniczego, które na analizowanym terenie funkcjonują jako Rejonowe Zespoły Doradców Łódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Bratoszowicach. Należy pamiętać, że mimo działalności tych jednostek nie jest ich rolą podejmowanie decyzji za rolników, którzy sami odpowiadają za rozwój swych gospodarstw oraz tempo ich modernizacji uzależnione od wielkości pomocy pozyskanej ze źródeł zewnętrznych [Wawrzyniak, Zajdel, 2007].

Za początek publicznego doradztwa rolniczego w Polsce naukowcy uznają rok 1968, kiedy to powołano służbę doradztwa specjalistycznego i terenowe

ośrodki informacji naukowo-technicznej. W obecnym kształcie system doradztwa rolniczego w Polsce funkcjonuje w oparciu o ustawę z dnia 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego (DzU nr 251, poz. 2507), która zaczęła obowiązywać z dniem 1 stycznia 2005 roku. Wprowadza ona nowe zasady funkcjonowania, finansowania, a także nowe zadania służb doradztwa rolniczego. W myśl analizowanej ustawy doradztwo rolnicze w Polsce tworzone jest przez:

1. Centrum Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Brwinowie,
2. 16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego [ustawa z dn. 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego oraz akty prawne dostosowujące ją do prawodawstwa Unii Europejskiej].

Zasadniczym celem działania służb doradztwa rolniczego w Polsce jest wspieranie producentów rolnych oraz mieszkańców obszarów wiejskich którzy znajdują się w sytuacji problemowej wymagającej rozwiązania poprzez zaproponowanie im sposobów dających szansę na rozwiązanie tych problemowych sytuacji oraz przygotowanie ich do podjęcia właściwych, skutecznych i samodzielnych decyzji, które muszą być oparte o świadomość istniejących uwarunkowań i znajomość sytuacji [Wiatrak, 1998].

Celem niniejszej pracy jest poznanie opinii rolników na temat działalności Łódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego zs. w Bratoszewicach (ŁODR) i Izby Rolniczej Województwa Łódzkiego (IRWŁ).

METODYKA BADAŃ

Badania zostały przeprowadzone w 2011 roku za pomocą metody wywiadu kierowanego przy użyciu kwestionariusza wywiadu. Grupę badawczą stanowiło 300 rolników z województwa łódzkiego. Dobór obiektów badań miał charakter warstwowo-losowy, w którym kryterium stanowiło prowadzenie gospodarstwa o powierzchni przekraczającej 5 ha fizycznych użytków rolnych.

Drugą metodą wykorzystaną podczas gromadzenia materiału badawczego była systemowa analiza informacji ukierunkowana na weryfikację źródeł wtórnych [Kędzior, 2005], w tym opracowań dotyczących prawodawstwa w zakresie doradztwa rolniczego w Polsce.

Kwestionariusz wywiadu skonstruowano w ten sposób, że zawierał pytania dotyczące nie tylko oceny funkcjonowania IRWŁ i RZD ŁODR, ale także tego, co zdaniem rolników należy zmienić w działalności tych instytucji.

Materiał badawczy został opracowany za pomocą analizy ekonomicznej poziomej i porównawczej [Kopeć, 1983]. Zestawienia uzyskanych danych dokonano w formie tabelaryczno-opisowej. Do badań w sposób celowy wybrano województwo łódzkie.

WYNIKI BADAŃ

W badaniach zrealizowanych w roku 2011 uczestniczyło 300 producentów rolnych, spośród których 52% to osoby nieprzekraczające 40. roku życia, czyli będące tzw. młodymi rolnikami. W grupie tej mężczyźni stanowili 96%.

Pod względem kwalifikacji zawodowych dominowały osoby legitymujące się wykształceniem średnim zawodowym – 59%. Rolnicy z wykształceniem wyższym w badanej próbie stanowili 4%, natomiast pozostali – czyli 27% ankietowanych to osoby, które ukończyły szkoły zawodowe i podstawowe. Spośród wszystkich respondentów, 14% potwierdziło posiadanie tytułu wykwalifikowanego rolnika, który można zdobyć m.in. w Ośrodkach Doradztwa Rolniczego oraz Centrach Kształcenia Ustawicznego.

Spośród badanych rolników wszyscy korzystali z usług doradczych Rejonowych Zespołów Doradców Łódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego zs. w Bratoszewicach, natomiast współpracę z powiatowymi jednostkami Łódzkiej Izby Rolniczej zadeklarowało 47% badanych.

Dokonując oceny pracy służb rolnych w grupach obszarowych gospodarstw wykorzystano metodę *intensywności pracy doradczej*, która charakteryzuje się szerokim spektrum zastosowania. Za jej pomocą można określić oddziaływanie służb rolnych w odniesieniu do gospodarstwa, gminy, powiatu [Jerzak, 1977]. Intensywność pracy doradczej opisana jest poniższym wzorem:

$$W = x_1d_1a_1 + x_2d_2a_2 + x_3d_3a_3 + \dots x_nd_na_n$$

gdzie:

x – liczba działalności,

d – rodzaj działalności,

a – współczynnik działalności,

W – wskaźnik pracy doradczej.

Wyniki przeprowadzonych badań prezentowane są w tabeli 1.

Tabela 1. Intensywność pracy doradczej RZD ŁÓDR

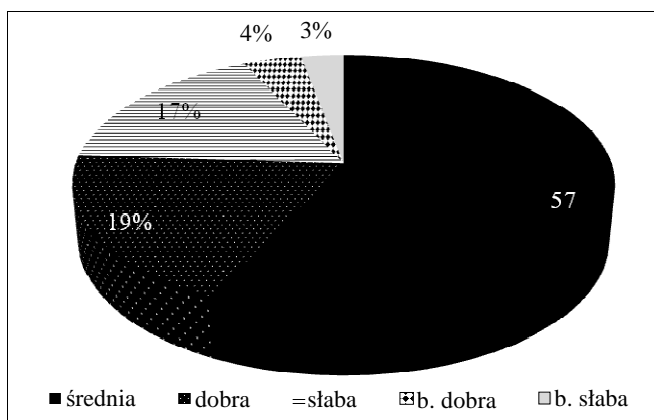
Grupa obszarowa gospodarstw (ha)	Wskaźnik pracy doradczej
5–10	120
10–20	110
20–50	90
50–100	80
>100	-
Średnia	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdza się, że *Wskaźnik pracy doradczej* osiągnął najwyższą wartość punktową w grupie gospodarstw najmniejszych (5–10 h) i gospodarstw średnich (10–20 ha). Oznacza to, iż nakłady pracy doradczej rozumianej jako ilość i rodzaj wykonanych działań skierowane do gospodarstw znajdujących się w tych dwóch grupach znacznie przewyższyły nakłady skierowane do gospodarstw dużych – obejmujących grupy obszarowe: 20–50 ha i 50–100 ha. Osiągnięte wyniki należy tłumaczyć tym, iż gospodarstwa małe i średnie znacznie częściej korzystają z usług doradczych świadczonych przez ODR-y, aniżeli gospodarstwa większe obszarowo, które stać jest na współpracę z podmiotami doradztwa prywatnego.

Oceny zadowolenia producentów rolnych z całości kształtu pracy i usług świadczonych przez jednostki ŁODR dokonano za pomocą pięciopunktowej skali liczbowej, w której wartość 1 oznaczała bardzo słabą ocenę podmiotu, 2 słabą, 3 średnią, 4 dobrą zaś 5 – odpowiadała ocenie bardzo dobrej.

Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdza się, że w osądzie służb doradczych dominowała ocena średnia, którą instytucji wystawiło 57% badanych, ocenę dobrą zadeklarowało 19% respondentów; w dalszej kolejności występowały oceny: słaba (17%), bardzo słaba (3%) oraz bardzo dobra, którą wystawiło 4% badanych (rys. 1).

Rysunek 1. Ocena jakości pracy i usług świadczonych przez RZD ŁÓDR

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Pod względem kompetencji/fachowości pracownicy RZD ŁÓDR uzyskali najwięcej, bo 47% ocen określających ich poziom przygotowania merytorycznego i poziom reprezentowanej wiedzy jako dostateczny, dobrze fachowość doradców oceniło 21% respondentów, zaś bardzo dobrze – 11% odpowiadających. Pozostali uczestnicy badania ocenili poziom merytoryczny i fachowość pracowników zatrudnionych w doradztwie państwowym jako niewystarczający – 21%.

Oceniając aspekt formalno-prawny, a także etykę zawodową w prowadzonej działalności doradczej zadano pytanie dotyczące tego, czy rolnik został poinformowany przez doradcę rolnego, rolnośrodowiskowego o szczegółowych warunkach i kosztach realizacji usługi. Odpowiadający na pytanie stwierdzili, że zostali w sposób przejrzysty i czytelny poinformowani o wszystkich szczegółach świadczonej usługi (84%), a 16% odpowiadających było przeciwnego zdania, wskazując na to, że RZD w sposób celowy ukrywały część kosztów.

Potrzeby łódzkich producentów rolnych w odniesieniu do państwowego doradztwa rolniczego zgrupowano w pięć bloków: produkcję roślinną, produkcję zwierzęcą, obsługę mechanizmów WPR, ekonomikę i organizację rolnictwa, wiejskie gospodarstwo domowe. Wyniki badań przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Struktura zapotrzebowania na usługi świadczone przez RZD ŁODR

Obszar działalności doradczej	Obszar badań	
	N	% respondentów
Ekonomika i organizacja rolnictwa	69	23
Obsługa mechanizmów WPR (wnioski aplikacyjne)	153	51 PROW – 64 Dopl. Obsz.– 36
Produkcja roślinna	27	9
Produkcja zwierzęca	45	15
Wiejskie gospodarstwo domowe	6	2
Razem	300	100

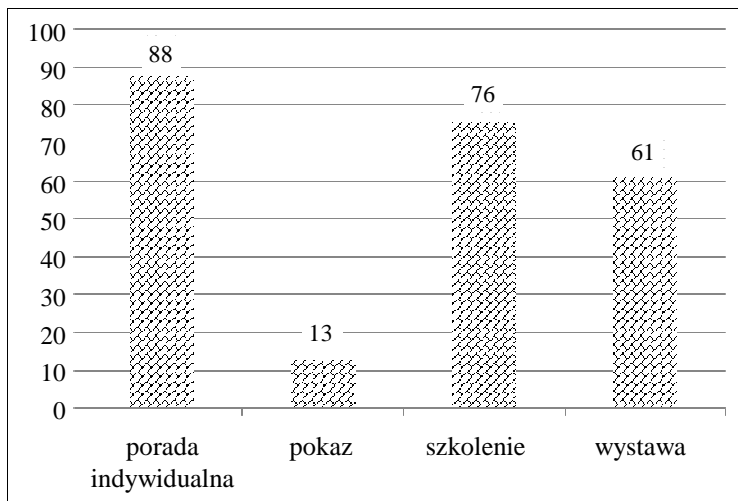
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Najczęściej producenci rolni korzystają z usług w zakresie wypełniania wniosków aplikacyjnych dotyczących wybranych mechanizmów Wspólnej Polityki Rolnej – 51% badanych. W tym obszarze 64% ankietowanych odpowiedziało, że korzystało z pomocy dotyczącej przygotowania wniosków aplikacyjnych dotyczących działań zawartych w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013; pozostali (36%) skorzystali z pomocy przy wypełnianiu wniosków o dopłaty obszarowe.

W dalszej kolejności klienci Ośrodków Doradztwa Rolniczego korzystali z pomocy w zakresie ekonomiki i organizacji rolnictwa – porady te dotyczyły w przeważającej mierze przygotowania gospodarstw do wdrażania obowiązujących Wymogów Wzajemnej Zgodności (62%) oraz prowadzenia ksiąg rachunkowych i dokumentów dotyczących gospodarstw wdrażających rachunkowość rolną (21%). Zainteresowanie doradztwem w obszarze zootechniki zadeklarowało 15% respondentów, w obszarze produkcji roślinnej 9%, a pomocy przy organizacji wiejskiego gospodarstwa domowego potrzebowało jedynie 2% uczestników badania. Tak niski odsetek producentów rolnych korzystających z fachowej pomocy w obszarze produkcji roślinnej i zwierzęcej należy tłumaczyć wybieraniem przez rolników usług wyspecjalizowanych firm sektora doradztwa prywatnego.

nego oraz doradztwem oferowanym bezpłatnie przez wytwórców środków stosowanych w obu działach gospodarstwa (nawozy, ś.o.r, pasze, lekarstwa).

W zakresie form pracy doradczej dominowało oddziaływanie bezpośrednie, którego strukturę prezentuje rysunek 2.

Rysunek 2. Struktura zapotrzebowania na formy pracy doradczej świadczone przez RZD ŁÓDR

Źródło: opracowanie własne.

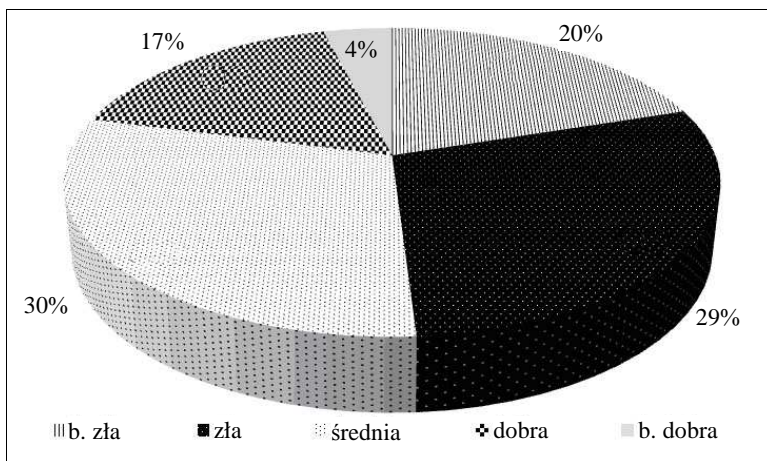
Spośród ankietowanych 88% deklaruje regularne korzystanie z porad indywidualnych oferowanych przez RZD ŁÓDR w ich siedzibach bądź na dyżurach pełnionych przez pracowników ODR-ów na terenach poszczególnych gmin. 76% respondentów brało udział w szkoleniach, które dotyczyły znajomości *cross-compliance* (44%), zasad stosowania środków ochrony roślin (37%), prowadzenia rachunkowości w gospodarstwach (7%) i innych 12%. Rolnicy biorą również udział w licznych wystawach (61%) i pokazach (13%) m.in. w często wskazywanej przez odpowiadających – Promocyjno-Handlowej Wystawie Rolniczej ROL-SZANSA organizowanej corocznie przez ŁÓDR w Piotrkowie Trybunalskim.

W trakcie badań producenci rolni wskazywali na konieczność zmian jakie powinny zająć w organizacji państwowego doradztwa rolniczego. Przede wszystkim respondenci zwracają uwagę na konieczność ciągłego dokształcania pracowników RZD ŁÓDR po to by podnieść ich fachowość (51%) oraz oczekują wyeliminowania bądź obniżenia stawek płatności za świadczone usługi (20%), nawet kosztem radykalnego zwiększenia wynagrodzeń producentom rolnym. Ponadto zdaniem rolników konieczne jest zwiększenie liczby doradców rolnośrodowiskowych (17%) oraz doradców w zakresie tworzenia Lokalnych Grup Działania na obszarach wiejskich (5%). 7% badanych twierdzi, że pań-

stwowe doradztwo rolnicze jest mało efektywne, a jedynym sposobem na zapewnienie wysokiego poziomu usług jest korzystanie z prywatnych firm consultingowych obsługujących rolnictwo.

Istotną rolę w procesie wspierania rolnictwa oprócz służb doradczych powinien pełnić samorząd rolniczy – czyli Izby Rolnicze. Spośród rolników biorących udział w badaniu 47% deklaruje współpracę z Łódzką Izłą Rolniczą i jej jednostkami powiatowymi.

W środowisku wiejskim Izby Rolnicze znane są przede wszystkim z pośredniczenia w udzielaniu częściowej refundacji do zakupu wapna nawozowego oraz realizacji *Programu Modernizacji i Kalibracji Ciągnikowej Aparatury Ochrony Roślin* – tak na pytanie o główne formy aktywności samorządu rolniczego odpowiedziało 78% badanych, z kolei 17% rolników zna izby rolnicze z prowadzenia szkoleń, głównie w zakresie *cross-compliance*. Pozostali nie potrafili wskazać czym zajmują się izby rolnicze. Rysunek 3 prezentuje łączną ocenę wszystkich rodzajów działalności instytucji Izb Rolniczych wystawioną przez producentów rolnych gospodarujących na ziemiach województwa łódzkiego.

Rysunek 3. Ocena jakości pracy i usług świadczonych przez ŁIR

Źródło: opracowanie własne.

Dobrze i bardzo dobrze ŁIR ocenia 21% badanych, ocenę średnią wystawiło 30% rolników. Tak niskie notowania wynikają z małej aktywności samorządu rolniczego. W opinii rolników działalność IRWŁ skupia się jedynie na działaniach informacyjnych i opiniotwórczych na rzecz administracji państwowej, a nie na działaniach wspomagających w sposób bezpośredni działalność gospodarstw – uważa tak ponad 79% badanych.

Wielu producentów rolnych (63%) widzi potrzebę zupełnej likwidacji samorządu rolniczego oraz wskazuje, że środki z tytułu podatku rolnego, jakie

przekazywane są na funkcjonowanie izb rolniczych powinny zasilić fundusz państwowego doradztwa rolniczego rozumianego w środowisku wiejskim jako ODR-y.

WNIOSKI

1. Producenci rolni pozytywnie oceniają działalność RZD ŁODR, przy czym widzą konieczność zmian w bardzo wielu aspektach działalności doradczej. Przede wszystkim zwracają oni uwagę na konieczność doksztalcenia kadry, konieczność zwiększenia liczby doradców rolnośrodowiskowych oraz potrzebę obniżania kosztów odpłatności za usługi świadczone przez ODR-y.

2. Badania wskazują na zmieniający się charakter doradztwa rolniczego, w którym na znaczeniu traci doradztwo w zakresie agrotechniki i zootechniki, a niezwykle popularne stają się aspekty związane z ułatwieniem pozyskiwania funduszy zewnętrznych, zwłaszcza oferowanych gospodarstwom przez mechanizmy WPR.

3. W odniesieniu do Izb Rolniczych należy stwierdzić, że oczekiwania rolników wykraczają poza możliwości organizacyjne i finansowe Izb, stąd też tak niska ocena ich funkcjonowania.

4. Rolnicy nie utożsamiają się z samorządem rolniczym (Izbami Rolniczymi). Uznają je za instytucję mało efektywną, zbiurokratyzowaną i nie reprezentującą ich interesów. Dostrzegają możliwość zupełnej likwidacji Izb Rolniczych.

LITERATURA

- Jerzak M., 1977, *Stanowisko i specyfika pracy instruktora rolnego*, Materiały konferencyjne NOR, Bydgoszcz.
- Kędzior Z., 2005, *Badania rynku. Metody zastosowania*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Kopeć B., 1983, *Metodyka badań ekonomicznych w gospodarstwach rolnych, Wybrane zagadnienia*, Skrypt AR we Wrocławiu.
- Nietupski T., Nietupski G., 2006, *Rola organizacji rolniczych w rozwoju rolnictwa Dolnego Śląska*, Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej we Wrocławiu, nr 540, Rolnictwo LXXXVII, Wrocław.
- Nowogródzka T., Niewęglowski M., 2011, *Znaczenie wsparcia instytucjonalnego dla zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, nr 91, Siedlce.
- Szczepański J., 1983, *Treść stosunków zachodzących między wsią i miastem*, „Wies i Rolnictwo”, nr 3.
- Wawrzyniak B., Zajdel K., 2007, *Analiza płatności obszarowych w rolnictwie polskim w latach 2004–2006 [w:] Zagadnienia Doradztwa Rolniczego*, nr 1, Warszawa.

Wiatrak A.P., 1998, *Rola i znaczenie ośrodków doradztwa rolniczego dla "środowiska wiejskiego*, „Wieś jutra – Organizacje rolnicze”, nr 4, Warszawa.

Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o izbach rolniczych (DzU z 1996 r. nr 1 poz. 3).

Ustawa z dnia 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego (DzU nr 251, poz. 2507).

Streszczenie

Celem artykułu jest poznanie opinii łódzkich producentów rolnych na temat funkcjonowania państwowego doradztwa rolniczego oraz ocena roli izb rolniczych działających na terenie woj. łódzkiego. Badania zostały przeprowadzone na grupie 300 rolników za pomocą metody wywiadu kierowanego przy użyciu kwestionariusza wywiadu w roku 2011. Z badań wynika, iż producenci rolni pozytywnie oceniają działalność RZD ŁODR co nie oznacza, że nie dostrzegają oni konieczności zmian w bardzo wielu aspektach działalności doradczej. Na podstawie badań dotyczących ośrodków doradztwa rolniczego można sformułować wniosek mówiący o zmieniającym się charakterze doradztwa rolniczego, w którym na znaczeniu traci poradnictwo w zakresie agrotechniki i zootechniki, a niezwykle popularne stają się aspekty związane z ułatwieniem pozyskiwania funduszy zewnętrznych, zwłaszcza oferowanych gospodarstwom przez mechanizmy WPR. Z kolei działalność Izb Rolniczych w opinii rolników jest mało efektywna, nie utożsamiają się oni z samorządem rolniczym (Izbami Rolniczymi) i dopuszczają możliwość zupełnej likwidacji Izb Rolniczych.

Farm Advisory Services and Government Agricultural Farmers in the Opinion of the Łódź Region

Summary

The aim of this study is to understand the farmers' opinion about the activities of the Agricultural Advisory Centre of Łódź in Bratoszewice (ŁODR) and Łódź Region Chamber of Agriculture (IRWŁ). The research were conducted in a group of 300 farmers in 2011 year. The results of research indicate that rural producers positively assess the activities of ŁODR, but they also perceive some necessities of changes in many aspects of the activities. Basing on the results, the transforming character of agricultural advisory centers can be described as shifting from advisory about agro-techniques and zoo-techniques to application for external funds, especially offered within the CAP mechanisms. Simultaneously, the activities of chambers of agriculture is assessed as low efficient and the farmers accept possibility of liquidation of the chambers.